

Nr 36.

Ankom till riksdagens kansli den 30 april 1942 kl. 7 f. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m.

Genom en den 27 februari 1942 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 142, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag samt Kungl. Maj:ts och kyrkomötets däri omförmälda skrivelser föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

1) Lag

angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Fond, som utgör tillgång för avlöning av prästerskapet i visst pastorat, (prästlönefond) må i enlighet med de närmare föreskrifter, Konungen meddelar, användas till bestridande av kostnad för nyodling, torrläggning eller annan värdebeständig grundförbättring av boställe, som utgör avlöningstillgång för prästerskapet i pastoratet, eller till inköp av fastighet.

Dylikt inköp må avse fastighet att förvaltas av pastoratet såsom löneboställe i enlighet med bestämmelserna i ecklesiastik boställsordning eller ock fastighet att förvaltas av stiftsnämnden på sätt nedan sägs.

2 §.

Skall fastighet inköpas att förvaltas såsom löneboställe för visst pastorat, skall förvärvet ske för pastoratets räkning. Vid meddelandet av lagfart å fånget skall anteckning ske i lagfartsprotokollet om fastighetens disposition samt om boställe, varifrån inköpsmedlen härröra.

3 §.

Till inköp av fastighet att förvaltas av stiftsnämnden må användas medel tillhörande prästlönefonder från två eller flera pastorat.

Prästlönefond, som skall användas till inköp av dylik fastighet, skall omhändertagas till förvaltning av stiftsnämnden för vederbörande pastorats räkning och ingå i en fond, benämnd stiftets prästlönejordsfond.

Prästlönejordsfond kan förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter samt inför domstol och annan myndighet söka, kära och svara.

De myndigheter, vilka äga föra talan för den till prästerskapets avlöning anslagna fasta egendomen, äga jämväl tala och svara i mål, som röra prästlönejordsfond.

4 §.

Förvärv av fastighet för medel från prästlönejordsfond skall ske för fondens räkning.

Sådan fastighet benämnes stifts prästlönefondshemman och förvaltas i enlighet med vad för allmänna kyrkohemman är eller varder stadgat.

5 §.

Avkastning av stifts prästlönefondshemman skall, efter avdrag av kostnaderna för förvaltningen, tillkomma de pastorat, av vilkas prästlönefonder medel använts till inköp av hemmanet, i förhållande till storleken av insatserna; och skola hemman, som utgöra en förvaltningsenhet, vid bestämmande av pastoratens andel i avkastningen anses såsom en enhet, ändock de förvärvats vid olika tillfällen.

Kostnad för förvaltningen må, där hemmanets avkastning icke lämnar tillgång därtill eller för åstadkommande av en i möjligaste mån jämn utdelning till pastoraten, förskjutas av kyrkofonden. Vad sålunda förskjutits skall jämte ränta gottgöras kyrkofonden av framdeles inflytande avkastning av hemmanet.

Pastorat tillkommande andel av avkastningen skall användas i enlighet med bestämmelserna om användningen av avkastning av tillgångar, vilka äro avsedda för avlöning av pastoratets prästerskap.

6 §.

Sker, i enlighet med vad särskilt stadgats, försäljning eller utbyte av stifts prästlönefondshemman, skall den behållna köpeskillingen eller mellangiften tillföras stiftets prästlönejordsfond och avkastningen disponeras på samma sätt som hemmanets avkastning.

I enlighet med de närmare föreskrifter, Konungen meddelar, må köpeskillingen eller mellangiften, när tillfälle därtill yppar sig, användas till grundförbättring av hemmanet eller till inköp av fastighet att tilläggas det samma. Dylika medel må ock användas till grundförbättring av löneboställe eller till inköp av fastighet att förvaltas såsom löneboställe för pastorat, som

är berättigat till andel i avkastningen av hemmanet; skolande i ty fall den andel, varefter pastoratet är berättigat till avkastning från hemmanet, i motsvarande mån nedsättas.

7 §.

Vid den omräkning av pastorats andelstal i stifts prästlönefondshemman, vartill föreskrifterna i 5 och 6 §§ föranleda, skall hänsyn tagas till den förändring, som värdet å hemmanet kan hava undergått efter detsammas inköp.

8 §.

De ytterligare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna lag, meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1943.

2) **Lag**

**om ändrad lydelse av 1 och 6 §§ lagen den 4 januari 1927 (nr 1)
angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall
samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt.**

Häriigenom förordnas, att 1 och 6 §§ lagen den 4 januari 1927 angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

1 §.

Till kyrklig jord räknas i denna lag dels i 1 § ecklesiastik boställsordning omförmälda prästgårdar och löneboställen (prästboställen) samt stiftens prästlönefondshemman ävensom biskopsgårdar, dels sådana boställen och andra fastigheter, vilkas avkomst ingår till kyrkofonden, dels fastigheter, som äro anslagna till bostad eller avlöning åt domkyrkosysslomän, dels ock den fasta egendom, som besittes av domkyrkor samt andra kyrkor i städer och på landet.

6 §.

Där, i — — — nämnda fond.

Sker utbyte — — — för pastoratet.

Om användningen av mellangift eller köpeskilling, som härrör från stifts prästlönefondshemman, gäller vad därom är särskilt stadgat.

Huruledes, beträffande — — — Konungen förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1943.

¹ Senaste lydelse av 1 §, se 1938: 733 och av 6 §, se 1936: 581.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för lagförslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Prästlönefonderna hava uppkommit på olika sätt. I regel torde fonderna vara bildade av medel, lämnade i ersättning antingen för boställe tillhörig, försäld eller till allmänt ändamål upplåten mark eller för rätten att använda å boställe befintlig sten-, grus-, ler- eller torvtäkt. Fonderna kunna också hava uppkommit av ersättningsmedel för växande skog eller genom kapitalisering av behållen skogsavkastning. Ett mindre antal donationsfonder torde också finnas. Huru mycket av fonderna, som utgör vederlagsmedel för jord, är visserligen ej känt, men det torde på goda grunder kunna antagas, att det allra mesta utgör dylika medel.

Å sid. 16 i propositionen är intagen en tablå över av pastoraten förvaltade prästlönefonder den 31 december 1940, av vilken framgår fondernas placering i olika slag av valuta. Till denna tablå får utskottet hänvisa.

I 6 § andra stycket kyrkliga försäljningslagen av år 1927 enligt dess lydelse efter lagändring den 30 augusti 1932 stadgas, att, därest utbyte eller försäljning sker av prästboställe, som utgör avlöningstillgång för visst pastorat, den behållna mellangiften eller köpeskillingen, där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, skall fonderas och fonden utgöra prästlönetillgång för pastoratet. I ett mycket obetydligt antal fall har Kungl. Maj:t efter framställning av vederbörande pastorat lämnat sitt medgivande till att dylika försäljningsmedel finge användas till inköp av fastighet. Kungl. Maj:t plägar därvid föreskriva, att sådan fastighet, som antager karaktären av prästlöneboställe, skall lagfaras för Kungl. Maj:ts och kronans räkning med särskild anteckning om inköpsmedlens natur.

Vidare är stadgat i 22 § 2 mom. prästlöneregleringslagen av år 1910, sådant detta lagrum lyder enligt lag den 30 augusti 1932, att fond, som är prästlönetillgång för visst pastorat, skall förvaltas av pastoratet och att sådan fond skall göras räntebärande på sätt om omyndigs medel är föreskrivet. Vill pastorat placera fondmedel på annat sätt, skall pastoratet inhämta tillstånd därtill av domkapitlet. Också i ett mycket obetydligt antal fall synes domkapitel ha lämnat tillstånd till fonds placering i fastighet. Sådan fastighet antager emellertid ej karaktären av prästlöneboställe. Vid avräkningen mellan kyrkofonden och pastoratet om bidrag ur kyrkofonden till prästerskapets avlöning räknas sådan avlöningstillgång fortfarande såsom prästlönefond.

Med de i förevarande proposition framlagda lagförslagen avses att främja att prästlönefonderna placeras i fast egendom.

Under 62 § i 1910 års ecklesiastika boställsordning — numera ersatt av 1932 års ecklesiastika boställsordning — inrymdes stadganden om försälj-

ning i viss, mera begränsad omfattning av jord, varå boställsordningen vore tillämplig, d. v. s. all den fasta egendom, som anslagits till bostad eller avlöning åt prästerskapet i territoriella församlingar, prästänkesäten och fastigheter, vilkas avkomst inginge till prästerlig löneregleringsfond. I samband med antagandet av 1910 års boställsordning uttalade riksdagen, att stor varsamhet borde iakttagas, då det gällde att i penningar med deras mera osäkra värde förvandla fast egendom, vars värde vore av mera bestående natur. Alltsedan frågan om utvidgande av möjligheterna till försäljning av kyrklig jord uppkommit, har, med beaktande av nämnda uttalande, i skilda sammanhang dryftats spörsmålet om främjande av en ordning, varigenom köpeskillingsmedel, som inflyta vid sådana försäljningar, kunna återplaceras i fast egendom eller annan värdebeständig valuta.

**1925 års kyrkomöte. 1926 års riksdag
och kyrkomöte.**

Efter det utredning igångsatts rörande möjligheten för innehavare av lägenheter å ecklesiastik jord att friköpa sina lägenheter, anhöll sålunda 1925 års kyrkomöte i skrivelse nr 51, att Kungl. Maj:t täcktes i samband med nämnda undersökning låta utreda, huruvida och på vad sätt de inflytande försäljningsmedlen från sådan jord kunde, med tryggande av pastoratens rätt att disponera avkomsten såsom prästerlig avlöningstillgång, användas för inköp av annan jord, framför allt skogbärande mark, samt för riksdagen och kyrkomötet framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

När Kungl. Maj:t till 1926 års riksdag och kyrkomöte framlade förslag till lag angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt, innebärande en utvidgning av möjligheten för lägenhetshavare att förvärva kyrklig jord, var därmed icke förbundet något förslag i den av 1925 års kyrkomöte väckta frågan. De spörsmål, som här skulle utredas, hade nämligen visat sig vara av så komplicerad natur, att utredningen då icke kunnat slutföras. I sitt av riksdagen (skrivelse nr 329) godkända utlåtande (nr 30) anförde andra lagutskottet, till vars behandling lagförslaget överlämnats, beträffande förevarande fråga, att då försäljning av kyrklig jord givetvis komme att, därest lagförslaget antoges, äga rum i större omfattning än dittills, utskottet ville framhålla önskvärdheten av att bestämmelser snarast måtte åvägbringas i syfte att inflytande medel måtte kunna placeras i värdebeständigare valuta, varvid i första hand borde förekomma inköp av skogbärande mark.

Samma fråga upptogs till behandling i två vid 1926 års kyrkomöte väckta motioner (nr 22 och 34). I skrivelse nr 18, vari kyrkomötet godkände ovan nämnda lagförslag, förklarade sig kyrkomötet beträffande nyssnämnda fråga, med hänsyn bland annat till det outredda skick, vari frågan då befunne sig, endast böra angiva några huvudsakliga synpunkter, vilka enligt kyrko-

mötets förmenande borde komma i betraktande vid utförandet av den i utsikt ställda utredningen. Inledningsvis framhöll därvid kyrkomötet, att sambandet mellan de lokala kyrkliga avlöningstillgångarna och de kyrkliga primärkommunerna fortfarande borde uppehållas. I anslutning härtill borde vederbörande kommuner själva, därest så visade sig möjligt, efter medgivande av domkapitlet ombesörja inköp av ny jord. I de fall beloppen av försäljningsmedel från varje pastorat vore för små, för att för dem skulle kunna inköpas jord för det särskilda pastoratet, borde försäljningsmedlen sammanföras till stiftsfonder och domkapitlet leda eller omhänderhava denna medelsplacering. Därmed tog kyrkomötet avstånd från bildandet av en hela landet omfattande försäljningsmedelsfond, vilket ifrågasatts i den ena motionen.

1927 års prästlöneregleringssakkunniga.

De sakkunniga, som år 1927 tillsattes för utredning av frågan rörande nya grunder för lagstiftningen om prästerskapets avlöning samt dispositionen och förvaltningen av prästlön ejorden, hade även att behandla frågan om ytterligare utvidgning av möjligheterna till försäljning av kyrklig jord och i samband därmed spörsmålet om köpeskillingsmedlens placering på ett eller annat sätt i värdebeständig valuta. I sitt år 1929 avgivna betänkande (statens offentliga utredningar 1929: 39) framlade nämnda sakkunniga, utom bland annat förslag till en centraliserad förvaltning av prästlön ejorden och till försäljning av jorden i större utsträckning än hittills skett, jämväl förslag till placering av försäljningsmedel från prästlön eboställen i skogsfastigheter. Enligt förslaget skulle för sådant ändamål dylika försäljningsmedel och lokalt förvaltade prästlön efonder ingå till en särskilt bildad, för riket gemensam fond, benämnd *prästlön ejordsfonden*. För fondens medel skulle skogsfastigheter inköpas. Fastighetsförvärven skulle ske i fondens namn och fonden för möjliggörande härav givas ställningen såsom särskilt bildat rättssubjekt.

1931 års prästlöneregleringssakkunniga.

Nyssberörda, av 1927 års sakkunniga behandlade frågor gjordes till föremål för ytterligare utredning genom år 1931 tillkallade sakkunniga, vilka i sitt betänkande med förslag till prästlön elag m. m. (statens offentliga utredningar 1931: 25) förklarade sig icke kunna biträda det i 1929 års betänkande framställda förslaget om placering av fonder i värdebeständig valuta, enär nämnda förslag icke kunde förenas med den av 1931 års sakkunniga föreslagna decentraliserade förvaltningen av prästlön etillgångarna. Enligt de sakkunnigas mening borde det överlämnas åt pastoraten, vilka föreslagits skola omhänderhava förvaltningen av prästlön ejorden, att taga initiativ till placering av nu angivet slag.

1932 års riksdag och kyrkomöte.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 187 till 1932 års riksdag, som beträffande förvaltningen av prästlönejorden byggde på den av 1931 års sakkunniga förordade decentraliseringsprincipen, godkändes de sakkunnigas uttalande beträffande placeringen av prästlönefonder i värdebeständig valuta.

I försäljningsfrågan föreslog Kungl. Maj:t en utvidgning av möjligheterna till försäljning av den kyrkliga jorden.

Sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet, till vars behandling propositionen överlämnades, yttrade i denna fråga följande:

Att de prästerliga lönetillgångarna varit placerade i fast egendom förklarat, att de, ehuru till stor del härrörande från 1000- och 1100-talen, kunnat bevaras till våra dagar med bibehållet värde. Utvecklingen hade emellertid, särskilt under senare tid medfört, att en del av prästlönejorden kommit att utbytas mot penningfonder. De nu föreliggande förslagen om utvidgad möjlighet till försäljning av kyrklig jord komme sannolikt att befordra denna utveckling. Det vore därför av vikt, att frågan om de uppstående fondernas placering i värdebeständig valuta snarast vunne sin lösning. De i propositionen föreslagna bestämmelserna lämnade visserligen det enskilda pastoratet möjlighet att efter inhämtande av domkapitlets tillstånd placera avlöningsfond i fast egendom, men dessa bestämmelser vore enligt utskottets mening icke tillfyllest. Även om ett pastorat ibland kunde med tillgångarna i en liten fond inköpa ett jordområde för att därmed arrondera sitt boställe, måste nämligen möjlighet till lämplig placering av smärre fonder i fast egendom i de flesta fall saknas. Utskottet ansåge det därför vara angeläget, att möjlighet bereddes till gemensam förvaltning av ett flertal fonder. En sådan gemensam förvaltning kunde lämpligen anförtros åt stiftsnämnderna. Dessa borde för de sammanförda fonderna företrädesvis inköpa lämpligt belägna skogsegendomar och förvalta dessa på avkomstgivande sätt samt redovisa avkastningen till vederbörande pastorat. I enlighet med det anförda föreslog utskottet, att Kungl. Maj:t skulle äga föreskriva, att viss fond eller visst slag av fonder skulle förvaltas av stiftsnämnden för pastoratens räkning. Därjämte borde uttryckligen stadgas, att sådana fondmedel skulle, där ej särskilda förhållanden annat föranledde, placeras i fast egendom eller på annat lika betryggande sätt. De ytterligare föreskrifter, som erfordrades angående sådan placering och förvaltningen av inköpt egendom, borde däremot meddelas av Kungl. Maj:t.

Med bifall till en vid utskottsutlåtandet fogad reservation, i vilken uttalades, att frågan om placeringen av prästlönefonder icke vore så utredd och klarlagd, att slutlig ställning till densamma kunde tagas, beslöt emellertid riksdagen (skrivelse nr 361) att *dels* antaga propositionen i nu förevarande avseende, *dels* ock hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning och för riksdagen framlägga förslag angående placering av prästlönefonder i fast egendom, företrädesvis skogsegendom, eller annan värdebeständig valuta. Likaledes antog riksdagen den av Kungl. Maj:t föreslagna utvidgningen av möjligheterna till försäljning av kyrklig jord.

1932 års kyrkomöte gjorde i skrivelse nr 2 med godkännande av de fram-

lagda lagförslagen enahanda hemställa som riksdagen beträffande prästlönefondernas placering.

Den 7 september 1933 anbefallde Kungl. Maj:t kammarkollegiet att verkställa utredning och avgiva förslag, som i berörda riksdags- och kyrkomöteskrivelser avsåges.

1934 års kyrkomöte.

Jämväl vid 1934 års kyrkomöte blev frågan om prästlönefonders placering i fast egendom i anledning av en av biskopen Rodhe väckt motion (nr 4) föremål för överläggningar. Motionären anhöll, att kyrkomötet hos Kungl. Maj:t måtte göra framställning om åtgärders vidtagande så skyndsamt som möjligt i syfte att underlätta eller möjliggöra dylik placering. I motionen uttalades bland annat, att försäljningsmedel eller andra kontanta avlöningstillgångar från flera olika pastorat borde sammanföras och för dessa medel inköpas större skogsområden, vilkas behållna avkastning skulle i proportion efter de insatta medlens storlek fördelas å pastoraten. När fonderna inom visst pastorat nått en viss storlek, borde pastoratet vara skyldigt att avstå från förvaltningen av medlen, vilka antingen ensamma eller tillsammans med andra pastorats motsvarande lönetillgångar skulle användas till inköp av fast egendom. Det syntes ligga närmast till hands, att lösningen av denna fråga skedde efter de riktlinjer, som uppdragits inom sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet vid 1932 års riksdag.

Kyrkolagsutskottet, till vars handläggning motionen hänsköts, hemställde (betänkande nr 12), under hänvisning till bland annat den av Kungl. Maj:t anbefallda utredningen, att motionen icke måtte föranleda någon kyrkomötets vidare åtgärd. Efter att hava betonat vikten av att åtgärder vidtoges i syfte att befordra prästlönefonders och andra ecklesiastika penningfonders placering i en värdebeständigare valuta än penningar och värdepapper yttrade utskottet bland annat följande:

Emellertid kan utskottet icke giva sin anslutning åt den av motionären framförda tanken, att pastoraten skulle kunna mot deras vilja åläggas att lämna från sig av dem förvaltade fonder, vilka i stället skulle, placerade i fast egendom, förvaltas av stiftsnämnderna. Ett sådant tvång mot pastoraten strider mot den år 1932 antagna lydelsen av 22 § 2 mom. prästlöne regleringslagen, enligt vilken fond, som är prästlönetillgång för pastorat, skall förvaltas av pastoratet, ävensom mot de grundsatser, på vilka 1932 års boställsreform vilar.

Utskottet hyser också den förhoppningen, att de i motionen framförda önskemålen skola låta sig förverkliga utan några som helst tvångsåtgärder. Redan nu finnes enligt nyss nämnda paragraf i prästlöne regleringslagen möjlighet för pastorat att efter tillstånd av domkapitlet, som övar tillsyn över fondförvaltningen, placera sina fonderade medel i fast egendom, och även i 6 § andra stycket kyrkliga försäljningslagen finnes ett stadgande, som möjliggör åtgärder i samma riktning.

Däremot äro enligt utskottets mening sådana åtgärder påkallade, som

bereda pastorat, vilka vart för sig äga smärre fonder, möjlighet att i smidiga former och under stiftsnämndens medverkan och tillsyn sammanföra dessa fonder för att söka ett gemensamt värdebeständigt placeringsobjekt för dem. Det kan förväntas, att stiftsnämnderna, som hittills varit upptagna av boställsordningens förvaltningsmässiga genomförande, komma att stimulera pastoraten i denna riktning. I synnerhet då inom något pastorat större fondbildningar eljest skulle uppstå, synes det böra tillkomma stiftsnämnderna att göra sitt inflytande enligt 1 § stiftsnämndsinstruktionen gällande för medlens användande på sätt som ovan sagts.

Kyrkomötet biföll vad utskottet hemställt.

Första lagutskottet vid 1939 års lagtima riksdag.

Vid 1939 års lagtima riksdag uttalade första lagutskottet (betänkande nr 30) vid behandling av motioner rörande storleken av procentsatsen i 7 § andra stycket kyrkofondslagen önskvärdheten av att den av 1932 års riksdag begärda utredningen angående placering av prästlönefonder i fast egendom eller annan värdebeständig valuta snarast möjligt fullföljdes.

Den 3 juli 1940 avgav *kammarkollegiet* den anbefallda utredningen och framlade därvid förslag till huvudgrunder för en lösning av den föreliggande frågan.

Sedan Kungl. Maj:t den 17 januari 1941 bemyndigat chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla en sakkunnig för att inom departementet biträda med ytterligare utredning och avgiva förslag angående placering av prästlönefonder i fast egendom, företrädesvis skogsegendom, eller annan värdebeständig valuta, har åt *kammarrådet H. Skoglund* uppdragits att såsom sakkunnig verkställa ifrågavarande utredning. I anledning härav har Skoglund med skrivelse den 23 april 1941 avgivit utredning och förslag i ämnet.

Över den sakkunniges förslag hava yttranden avgivits av samtliga *stiftsnämnder* och *domkapitel* ävensom av *domänstyrelsen*, *statskontoret* och *kammarkollegiet*.

Av dessa yttranden framgår att stiftsnämnderna och domkapitlen i allmänhet livligt tillstyrkt den sakkunniges förslag. Särskilt har framhållits, att förslaget anvisat en praktisk väg till frågans lösning. I den mån dessa myndigheter verkställt en jämförelse mellan detta förslag och kammarkollegiets förslag av år 1940, har den sakkunniges förslag tillerkänts ett bestämt företräde. Kammarkollegiet däremot har ansett den sakkunniges förslag icke vara lämpat att läggas till grund för en lagstiftning samt vidhållit sitt ovannämnda förslag. Statskontoret har ställt sig synnerligen tveksamt till tanken att utbyta prästlönefondernas nuvarande placeringsätt mot investering i fastigheter.

Beträffande den närmare innebörden av kammarkollegiets och den sakkunniges förslag samt innehållet i de över sistnämnda förslag avgivna ytt-

randena lämnas å sid. 20—37 i propositionen en redogörelse, vartill utskottet hänvisar.

Vid remiss till lagrådet den 17 oktober 1941 av två med de nu framlagda i huvudsak likalydande lagförslag anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Bagge* — efter att hava redogjort för den i ärendet verkställda utredningen — följande:

»Det synes önskvärt att frågan om placering av pastoratens prästlönefonder i fast egendom eller annan värdebeständig valuta utan ytterligare uppskov får sin lösning. Enligt den föregående redogörelsen hava efter verkställda särskilda utredningar anvisats två olika utvägar, vilka härvid kunna komma i fråga. Den första, vilken innefattas i kammarkollegiets förslag, innebär, att samtliga lönefonder utom de minsta efter viss respitid skola inlevereras till kyrkofonden. De nuvarande lönefonderna skola vidare omvandlas till boställskapital enligt de i klockarboställslagen angivna grunderna. Ur kyrkofonden skall årligen till pastoraten utgå ett belopp, motsvarande den för året på boställskapet belöpande avkastningen (boställsränta). Den andra utvägen för frågans lösning, vartill förslag framlagts av kammarrådet Skoglund såsom inom ecklesiastikdepartementet tillkallad sakkunnig, innebär tillskapandet av särskilda stiftsfonder, från vilka förvärv av fastighet sedan skall ske. Inleverering av lönefonder till stiftsfond skall enligt den sakkunnige verkställas först i den mån, medlen erfordras för likviderande av fastighetsköp för stiftsfondens räkning. Den inköpta fastighetens avkastning fördelas sedan på de pastorat, från vilka lönefonder ingått i fastigheten, efter storleken av varje pastorats insats. Det torde böra anmärkas, att ingendera av de båda lösningarna avser att utesluta placering lokalt i löneboställe anknutet till det pastorat, till vars tillgångar för prästerskapets avlöning lönefonden hör.

Vid vägandet av de båda förslagen mot varandra torde följande kunna principiellt anföras. Centraliseringstanken, vilken kammarkollegiet gjort sig till målsman för, står icke i överensstämmelse med grunderna för den lagstiftning, som genomfördes år 1932 för detta förvaltningsområde. Tvärtom underkändes vid detta tillfälle 1927 års prästlöne regleringssakkunnigas förslag om en centraliserad förvaltning av prästlönejorden och ett sammanförande av prästlönefonderna till en för riket gemensam fond. Bildandet av stiftsfonder däremot, varom förslag framlagts av den sakkunnige, torde närmare ansluta sig till grunderna för ovannämnda lagstiftning liksom ock till det av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet vid 1932 års riksdag framlagda förslaget till en gemensam fondförvaltning genom stiftsnämndernas försorg.

Den förvaltningsmässiga regleringen av lönefondernas överförande till fast egendom synes böra genomföras efter så enkla och klara linjer som möjligt. Förfarandet att förvandla lönefonderna till boställskapital enligt

först angivna förslag skulle innebära, att fonderna omsattes i areal åkerjord efter det för orten vid senast verkställda allmänna fastighetstaxering tillämpade enhetsvärde å åker av högsta inom samma ort förekommande godhetsklass vid en medelstor jordbruksfastighet med normalt byggnadsbestånd. För det sålunda fastställda boställskapitalet skall kyrkofonden ansvara. Det kan sättas i fråga, huruvida ett sådant förfarande verkligen är behövt för nu avsedda ändamål. Det förefaller vidare vanskligt att låta kyrkofonden ansvara för dessa boställskapital, särskilt som detta i realiteten innebär, att kyrkofonden ansvarar för del av ett pastorats lokala avlöningstillgångar utan att garanti skapas för att i varje särskilt fall bakom boställskapitalet verkligen ligger en fastighet. Man skulle härigenom skapa ett ansvarsförhållande, som i och för sig måste betraktas såsom främmande för kyrkofondens ändamål.

Den sakkunniges förslag låter penningfonden utan omgång direkt övergå i fastighet. Här föreslås icke något mellanled, ägnat att komplicera förvaltningen.

De myndigheter, vilka närmast komma att handhava dessa angelägenheter, nämligen stiftsnämnderna, hava tillstyrkt den sakkunniges förslag. I de fall stiftsnämnderna särskilt yttrat sig om kammarkollegiets förslag hava dessa yttranden alltid varit bestämt avstyrkande. Det torde vara självfallet, att avseende måste fästas vid dessa myndigheters ståndpunkt till frågan. Även jag måste ur både praktiska och principiella synpunkter giva det av den sakkunnige framlagda förslaget företrädare framför kammarkollegiets förslag.

Beträffande frågan om placeringsobjekt för dessa fonder ligger det närmast till hands att söka sådana, som redan nu föreligga eller som lätt nog låta sig inordnas inom den nuvarande förvaltningens ram. Kunna lönefonderna komma till användning för grundförbättring av redan befintligt löneboställe, för arrondering av sådant boställe eller för inköp av nytt löneboställe, bör sådan disposition i främsta rummet komma i fråga. Möjligheterna böra alltså undersökas för en sådan placering. Innebörden av begreppet grundförbättring kan möjligen giva anledning till tvekan. Sådan grundförbättring får icke jämföras med grundförbättring i skatteteknisk mening. Begreppet avser här närmast sådan placering, som innebär en beständig värdeökning av den fastighet, i vilken fonden placeras. Den sakkunniges förslag i detta avseende står i full överensstämmelse härmed och kan sålunda förordas.

Det torde emellertid vara att förvänta, att svårigheter skulle möta vid en placering av de särskilda lönefonderna på nu angivet sätt. För vinnande av det avsedda ändamålet är det därför nödvändigt att sammanföra fonder från flera pastorat för inköp av fastighet. Sådant sammanförande skulle enligt sakkunnigförslaget ske stiftsvis. Från något håll ha framförts betänkligheter mot att fonderna skulle kunna lösgras från pastoratens för-

valtning, även om pastoraten skulle hava en annan mening härom. Det torde dock kunna förutsättas, att när pastoraten upplysas om den verkliga innebörden av ett dylikt sammanförande av fonder för inköp av fastighet, pastoraten komma att inse fördelarna av fondernas placering i fastigheter. I vilket fall som helst kan pastoratens inställning icke tillmätas sådan betydelse, att ändamålet med den nu avsedda lagstiftningen härigenom skulle äventyras. Det torde här böra erinras om att sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet vid 1932 års riksdag vid behandling av denna fråga uppenbarligen anlagt liknande synpunkter. 1934 års kyrkomöte har emellertid givit uttryck åt en annan mening, men samtidigt betonat vikten av fondernas placering i en värdebeständigare valuta än penningar och värdepapper. Möjligen har kyrkomötet, som för övrigt ansett sig böra avvakta den av Kungl. Maj:t anbefallda utredningen, vid det tillfället låtit sig bestämma av den förhoppningen, att stiftsnämnderna och pastoraten med stöd av gällande lagstiftning i tillräckligt stor omfattning skulle kunna genomföra lönefondernas placering i fast egendom. Av stiftsnämndernas yttranden framgår, att så icke blivit fallet. En reform är därför påkallad, men det torde böra förutsättas, att den föreslagna lagstiftningen tillämpas med varsamhet och att fondernas placering såvitt möjligt sker i samförstånd med pastoraten.

Av dessa stiftsvis sammanförda fonder böra i främsta rummet inköpas större fastighetskomplex, huvudsakligen bestående av skogsegendomar. Vid inköp av dylik egendom bör tagas under övervägande, om icke eventuellt förefintligt jordbruk med tillräcklig stödskog kan fransäljas egendomen. Rena jordbruksfastigheter böra i regel undvikas, enär förvaltningen av dylika ofta ställer sig kostsammare och dessutom är mera arbetskrävande och omständligare än förvaltningen av skogsegendomar. Något direkt hinder mot förvärfv av jordbruksfastighet bör dock icke anses föreligga, helst som i vissa stift tillgången på skogsfastigheter är relativt begränsad. Inköp av bostadsfastigheter, industrifastigheter eller andra liknande fastigheter torde icke vara att tillråda. Såvitt gäller förvaltningen av dylika fastigheter torde stiftsnämnderna nämligen i regel icke besitta erforderlig sakkunskap och erfarenhet, något som däremot är fallet beträffande förvaltning av jordbruks- och, i synnerhet, skogsegendomar.

Statskontoret har fäst uppmärksamheten därå, att lösgörandet av fonderade medel måste ske med största varsamhet, om kapitalförluster skola undvikas. En snabb övergång till det förordade systemet torde emellertid av praktiska skäl icke vara möjlig. Lämpliga egendomar torde nämligen icke vid vilken tidpunkt som helst utbjudas till salu. Det må ankomma på stiftsnämnderna att hava sin uppmärksamhet riktad på hithörande förhållanden och vidtaga erforderliga åtgärder, när tillfälle till lämpligt inköp visar sig. Då lönefonderna av pastoraten ej skola inlevereras, förrän de behöva disponeras för likviderande av verkställda fastighetsinköp, medför

detta, att stiftsnämnderna i första hand kunna använda de fonder, som omedelbart kunna lösgöras från sin tidigare placering. Först därefter och i mån av behov komma övriga fonder att inlevereras. I detta sammanhang torde böra framhållas, att rådande höga prisläge för skogs- och jordbruksfastigheter manar till försiktighet vid investering just nu av fonder i dylika fastigheter. Självfallet utesluter detta icke, att förmånliga placeringar skulle kunna göras även nu, men hela lagstiftningen får dock i viss mån karaktär av beredskapsåtgärd i avvaktan på ett ur synpunkten av fondernas placering gynnsammare tidsläge. Med hänsyn bland annat härtill torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma tidpunkten för lagstiftningens ikraftträdande.

Enligt den sakkunniges förslag skulle beslutanderätten om användande av lönefond för nu avhandlade ändamål förbehållas Kungl. Maj:t. I några av de inkomna yttrandena ifrågasättes, om ej beslutanderätten bör anförtros åt stiftsnämnderna, åtminstone då det gäller placering av mindre betydande belopp. De gjorda invändningarna mot den sakkunniges förslag synas mig värda beaktande. Fondplaceringar i grundförbättringar och arronderingar röra sig väl i allmänhet icke om alltför stora belopp. Avgörandet av sådana placeringsfrågor torde därför kunna överlämnas åt stiftsnämnderna. Beslutanderätten i fråga om mera betydande fastighetsinköp bör emellertid förbehållas Kungl. Maj:t. Det synes med hänsyn till vad nu anförts lämpligast, att i den blivande lagen ej intages annan föreskrift om dessa spörsmål än att det överlämnas åt Kungl. Maj:t att bestämma i vilken ordning beslut om inköp eller annan placering av fonderna skola fattas.

Den sakkunnige föreslår, att de lönefonder, vilka gemensamt komma till användning för fastighetsinköp, skola ingå i en av stiftsnämnderna i varje stift förvaltrad prästlönejordsfond. Fastighetsinköp skall ske i denna fonds namn, vilken fond därför beredes ställning av ett särskilt bildat rättssubjekt. Sådan fastighet föreslås erhålla benämningen prästlöneegendom. De pastorat, som lämnat bidrag till inköp av viss egendom, skola erhålla de vid avkastningen från denna egendom. De fastigheter, som inköpas till löneboställe eller för arrondering av redan befintligt löneboställe, skola enligt förslaget lagfaras för vederbörande pastorats räkning men med anteckning i lagfartsprotokollet icke blott om fastighetens egenskap av löneboställe utan även om det eller de boställen, varifrån inköpsmedlen härröra.

Den sakkunniges förslag i dessa avseenden synas mig ändamålsenliga. Kammarkollegiets avstyrkan av förslaget i denna del torde i huvudsak hava sin grund i en uppfattning av den kyrkliga jordens rättsliga ställning, som icke godkänts vid den praktiska rättstillämpningen. Förslaget innebär ju på intet sätt någon fri disposition av fastigheterna för pastoraten, även om vissa av fastigheterna skulle på ovan angivet sätt lagfaras för pastoratens räkning. Den lagliga regleringen av detta fastighetsbestånd är noggrant genomförd. Någon ändring av dessa omvandlade avlöningstillgångars rätts-

ställning är icke heller åsyftad. Kammarkollegiet har ytterligare framhållit, att förslaget skapar hinder för en omläggning av det prästerliga avlönings-systemet och för ändring av pastorats indelning och därmed sammanhängande om disponerande av det gamla pastoratets avlöningstillgångar. Dessa farhågor synas icke böra tillmätas större betydelse. Det omfattande lagstiftningsarbete, som en omläggning av det prästerliga avlöningssystemet skulle medföra, skulle förvisso komma till rätta med dessa fastigheters inordnande under det nya systemet. Icke heller lära vid indelningsändringar föreligga större praktiska hinder för fördelning av de för pastoraten lagfarna prästlönefastigheterna än beträffande andra av kommunerna ägda fastigheter.

Stiftsnämnden i Växjö har ifrågasatt, huruvida icke hela den samlade avkastningen från stiftets samtliga prästlönegondomar borde fördelas i proportion till av pastoraten investerat kapital i dessa egendomar. Onekligen tala vissa skäl för en sådan disposition av avkastningen, men med hänsyn till önskvärdheten att i så stor utsträckning som möjligt särskilja de olika pastoratens andelar i egendomarna synes den sakkunniges förslag även på denna punkt kunna godtagas. I övrigt föranleder förslaget ingen annan erinran, än att benämningen å stiftsfondens fastigheter, vilken den sakkunnige föreslagit till prästlönegondom, bör ändras till det med inköpsmedlens ursprung och ändamål mera överensstämmande prästlönefondshemman.

Enligt den sakkunniges förslag böra de ifrågavarande hemmanen inordnas i det förvaltningssystem, som gäller för gemensamma avlöningstillgångar för prästerskapet. Hemmanen skola sålunda förvaltas av stiftsnämnderna enligt de föreskrifter, som gälla för de allmänna kyrkohemmanen. Den kyrkliga försäljningslagen bör göras tillämplig å dessa fastigheter. Det processuella representantskapet bör utövas av de myndigheter, som hava att föra talan för övrig ecklesiastisk jord. Jag finner vad den sakkunnige sålunda föreslagit ändamålsenligt och har ej någon erinran att göra häremot.»

Sedan efter erinran av *lagrådet* Kungl. Maj:ts dit remitterade lagförslag med avseende å tiden för ikraftträdandet undergått viss ändring, begärde Kungl. Maj:t i skrivelse den 30 oktober 1941 kyrkomötets yttrande över lagförslagen.

Kyrkolagsutskottet anförde i sitt i ämnet avgivna betänkande:

Den ständigt ökade försäljningen av prästlönegjorden, möjliggjord genom tid efter annan genomförda lagstiftningar inom detta område, innebär att densamma, som utgör en av avlöningstillgångarna för prästerskapet, i allt större omfattning omvandlas i penningfonder. En överflyttning av betydande mått har sålunda skett och sker allt fortfarande av dessa avlöningstillgångar från en värdebeständig valuta till en mera osäker sådan. Utskottet finner detta ägnat att inge allvarliga bekymmer. Med stor tillfredsställelse har nu utskottet tagit del av det föreliggande lagförslaget om sådan placering av lönefonder. Även om erinringar kunna göras mot detsamma,

öppnar det dock väg för en tillfredsställande lösning av frågan om bevarandet av dessa avlöningstillgångar åt framtiden.

I likhet med departementschefen vill utskottet betona vikten av att fonderna i främsta rummet vinna lokal placering, d. v. s. i grundförbättring av löneboställe eller i nyinköpt löneboställe till det pastorat, av vilket lönefonden förvaltas. Utskottet hyser vissa betänkligheter i anledning av att lagrummets avfattning rörande fonds placering i grundförbättring och departementschefens uttalande i samband härmed möjligen kan giva anledning till en alltför vidsträckt tillämpning av detta placeringssätt. Utskottet ifrågasätter sålunda om en täckdikning alltid kan anses utgöra en *värdebeständig* grundförbättring av den art, som här måste åsyftas. Innan fond placeras i grundförbättring av löneboställe, bör en fullt tillfredsställande utredning verkställas om att sådan grundförbättring verkligen på ett för framtiden bestående sätt ökar boställets värde.

Ett sammanförande av de fonder, som ej kunna vinna lokal placering, till prästlönejordsfonden inom varje stift är enligt utskottets förmenande enda möjligheten att lösa frågan om dessa fonders placering i fast egendom. Förslaget tillgodoser ett naturligt krav på att sambandet bibehålls mellan lönefonden och dess ändamål, nämligen att vara avlöningstillgång för visst pastorats prästerskap. Den fortgående försäljningen av prästlönejorden kan på intet sätt anses tillfredsställande för pastoratet. Djupast sett blir det ett pastoratsintresse, som tillvaratages genom penningfondernas placering i fast egendom. Då det enskilda pastoratet ej alltid kan förverkliga detta intresse, måste ett samarbete med andra pastorat ordnas. Förslaget om bildande av prästlönejordsfonder och förvärv av fastigheter för dessa fonders räkning innebär i själva verket allenast en reglering av detta nödvändiga samarbete genom förmedling av kyrklig myndighet inom stiftet. Då denna myndighet — stiftsnämnden — står i intim förbindelse med pastoraten och ofta har att tillvarata deras intressen, finnes all anledning att förutsätta, att stiftsnämnd och pastorat i samverkan skola på ett friktionsfritt sätt lösa de frågor, som sammanhånga med bildande av prästlönejordsfonder och inköp av fastigheter för deras räkning.

Det skulle vara önskvärt om i förslaget till lagen om användande av prästlönefonder förfarandet vid de i lagförslaget berörda frågor närmare regleras, även om det ligger i sakens natur, att stiftsnämnderna härutinnan komma att intaga en central ställning. Förfarandet bör nu i stället närmare klargöras i den tillämpningskungörelse, som Kungl. Maj:t kommer att i anledning av lagstiftningens genomförande utfärda. Med hänsyn till önskvärdheten av att tillvarata möjligheterna av förmånliga fastighetsinköp måste därvid åt inköpsärenden givas en i görligaste mån skyndsam handläggning. I sak onödiga remisser torde sålunda böra undvikas. Förfarandet bör vidare ske under betryggande former för såväl stiftsnämnd som pastorat och uppläggas efter så enkla och klara linjer som möjligt. Utskottet förutsätter, att tillfälle beredes stiftsnämnderna att yttra sig över tillämpningskungörelsen, innan densamma utfärdas.

Under hänvisning till vad utskottet sålunda anført, har utskottet icke något att erinra mot förslaget till lag om användande i vissa fall av prästlönefond m. m. eller mot övriga i samband härmed utarbetade lagförslag.

Under återropande av detta kyrkolagsutskottets betänkande förklarade kyrkomötet i skrivelse den 25 november 1941 (nr 28) sig icke hava något att erinra mot ifrågavarande lagförslag.

Utskottet.

Såsom av den föregående redogörelsen framgår, har det genom propositionen framlagda förslaget, som avser frågan om placering av prästlönefonder i fast egendom, föranletts av framställningar till Kungl. Maj:t från riksdagen och kyrkomötet.

Utskottet har icke något att erinra mot den lösning av nyssnämnda fråga, som föreslagits i propositionen. I vissa yttranden i ärendet har framförts anmärkning mot den i propositionen fastställda principen, att placering av prästlönefond i fast egendom skall kunna ske även utan vederbörande pastorats samtycke. I anledning härav vill utskottet uttala, att den beslutande myndigheten såvitt möjligt bör handla i samförstånd med pastoraten och att i varje fall inköp ej bör ske utan att vederbörande pastorat hörts därom. Det synes även önskvärt, att dessa synpunkter beaktas vid avfattningen av de föreskrifter, som Kungl. Maj:t med stöd av 1 § i förslaget till lag angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m. kan komma att meddela.

Beträffande den närmare utformningen av de i propositionen framlagda lagförslagen har utskottet ej funnit anledning till erinran.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande proposition, nr 142, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 28 april 1942.

På första lagutskottets vägnar:

N. GÄRDE.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Gärde, Wagnsson, Karl Emil Johanson, Karl Johan Olsson**, *Brandt, Caap, Ahlkvist* och *Verner Andersson**;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Björling, Larsson* i Hede*, *Landgren* och *Andersson* i Mölndal, fröken *Öberg* samt herr *Gustafsson* i Lekåsa*.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.